

Erken Görünüm

Journal Pre-proof

Cumhuriyet'in İlk Yıllarından İtibaren Eğitimde Çocuk Ve Aile Katılımının Tarihsel Gelişimi (1923-1946)

Umut C. KARADOĞAN

Dr.Öğr. Üyesi, T.C. Sinop Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, SİNOP.

e-posta: umuttarih@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-1197-5156

DOI: 10.30794/pausbed.1594837

Dergi adı: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Journal Name: Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute

Gönderilme tarihi/Received: 02.12.2024

Kabul tarihi/Accepted: 20.01.2025

Bu makaleyi şu şekilde alıntılایn: Karadoğān, U. C. (2025). "Cumhuriyet'in İlk Yıllarından İtibaren Eğitimde Çocuk Ve Aile Katılımının Tarihsel Gelişimi (1923-1946)", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 67, ss. xx-xxx.

To cite this article: Karadoğān, U. C. (2025). "Historical Development of Child and Family Participation in Education From the Early Years of the Republic (1923-1946)", *Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute*, issue 67, pp. xx-xxx.

This is a PDF file of an article that has undergone enhancements after acceptance, such as the addition of a cover page and metadata, and formatting for readability, but it is not yet the definitive version of record. This version will undergo additional copyediting, typesetting and review before it is published in its final form, but we are providing this version to give early visibility of the article. Please note that, during the production process, errors may be discovered which could affect the content, and all legal disclaimers that apply to the journal pertain.

Bu, kabulden sonra kapak sayfası ve üst veri ekleme, okunabilirlik için biçimlendirme gibi geliştirmelere tabi tutulan bir makalenin PDF dosyasıdır, ancak henüz dosyanın kesin sürümü değildir. Bu sürüm, son haliyle yayınlanmadan önce ek dosya düzenleme, dizgi ve incelemeden geçecektir, ancak makalenin erken görünürlüğünü sağlamak için bu sürümü sağlıyoruz. Üretim sürecinde içeriği etkileyebilecek hataların keşfedilebileceğini ve dergi için geçerli olan tüm yasal uyarıların geçerli olduğunu lütfen unutmayın.

İLK YILLARINDAN İTİBAREN EĞİTİMDE ÇOCUK VE AİLE KATILIMININ TARİHSEL GELİŞİMİ (1923-1946)

Öz

Aileden başlayan eğitimin her aşamasında formal veya informal yollardan çocuğun görüşlerine, düşüncesine değer verilmek sureti ile kendisini serbest biçimde ifade edebilmesi, şahsını doğrudan etkileyen ya da etkileyeceğini düşündüğü hususlarda karar alma süreçlerine müdahil bir hâle gelmesi, temel bir hak olduğu gibi eğitim ortamlarını pozitif manada da etkileyen bir durumdur. Dünya üzerinde çocuk haklarının varlığı denildiğinde resmî olarak Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi kabul edilirken, ülkemizde de çocuk haklarının muhafazası ilkesi söz konusu belgenin imzalanmasıyla resmîyet kazanmıştır. Yapılan çalışmada Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren eğitim sahasının günümüzde en önemli tartışma mevzularından birisi olan "katılım" kavramının milletin ikbâl ve istikbâli olan çocukların yetiştirilmesi noktasında Türk eğitim sistemi içerisinde kendisine yer bulup bulamadığının tespitinin ardından, çocuk terbiyesi noktasında dönemin idari yönetiminin mevcut girişimlerinin çocuk ve aile katılımına katkısı tartışılmış ve devamında çocuk ile aile katılımının Cumhuriyet'in ilanının ardından geçen çeyrek yüzyıllık tarihsel süreç içerisinde mevcut değişimden bahsedilmeye gayret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Katılım, Çocuk, Aile, Millî Eğitim, Köy Enstitüleri

HISTORICAL DEVELOPMENT OF CHILD AND FAMILY PARTICIPATION IN EDUCATION FROM THE EARLY YEARS OF THE REPUBLIC (1923-1946)

ABSTRACT

The child's ability to express himself/herself freely, by valuing his/her opinions and thoughts through formal or informal means at every stage of education, starting from the family, and to become involved in decision-making processes on issues that directly affect him/her or that he/she thinks will affect him/her, is a fundamental right and has a positive impact on educational environments. When it comes to the existence of children's rights in the world, the United Nations Convention on the Rights of the Child is officially accepted. In our country, the principle of protecting children's rights became official with the signing of the document in question. In the study, after determining whether the concept of "participation", which has been one of the most important debates in the field of education since the first years of the Republic, found a place for itself in the Turkish education system in terms of raising children who are the future and prosperity of the nation, it was determined that the current initiatives of the administrative administration of the period in terms of child education were based on children and children. Its contribution to family participation was discussed, and subsequently, an effort was made to talk about the current change in child and family participation in the historical process of the quarter century following the declaration of the Republic.

Key Words: Participation, Child, Family, National Education, Institute Of Village

1. Giriş

Çocuk katılımı hususu yeni bir kavrammış gibi algılansa da aslında yüzyılın ilk çeyreğinde kuruluşu tamamlanan Cumhuriyet'in temelde yetiştirmeyi hedeflediği çocuk ve genç profilinin ana temasını oluşturmaktaydı. Çalışmanın ana teması olan "katılım" kavramı aslında daha Millî Mücadele yıllarında 250 kişinin bir araya gelmesiyle (Ankara'da) ilk (ilk defa) tertiplenen (16-21 Temmuz 1921) Ankara'daki Maarif Kongresi'ndeki tartışmaların özünde varlığını göstermişti. Sözü edilen kongre, adı henüz konulmamış ve hatta kurulmamış devletin istikbâl mücadelesinin temel yapı taşı olan çocuklarının geleceğini inşa noktasında kapsayıcı, her türden ayrışmayı kökten reddeden, bütünleştirici kararların alındığı bir eğitim toplantısı olmuştur. Gelecek nesillerin yetişmesini devletin beka sorunu olarak gören dönemin idarecileri, adı geçen toplantıda çocuk ve gençlere dair çözüm önerileri geliştirilmeyi hedeflemiştir. Dönemin TBMM Hükümeti'nin Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Bey'in organizasyonunu yaptığı toplantıda, Mustafa Kemal Paşa kongreyi açan bir konuşma yapmış ve eğitimin seferberlik halinde, topyekûn, millî esaslar doğrultusunda yapılması gerekliliği üzerinde durarak, ülkenin ve milletin varlığını, haklarını yok sayan her türlü düşünce, anlayış ve fikre karşı topyekûn fedakârca benliklerini korumalarını telkin etmiştir. (Akyüz, 2021:338-343; Sezer, 1994:9-90). I. Maarif Kongresi savaş sebebi ile erken sonuçlandırılmak zorunda kalırsa da başta çocuklar olmak üzere gelecek nesillerin "fikri hür, vicdanı hür" bireyler olarak vücut bulması ilkesini benimsemiştir (Akyüz, 2021:321).¹

I. Maarif Kongresi, ulus-devlet prensibini benimseyen bir eğitim anlayışının ilk defa gün yüzüne çıktığı bir toplantı olmasının yanı sıra ileride Mustafa Kemal Paşa tarafından kurulması hedeflenen devletin kurucu temel değerlerinin yine ilk elden tartışıldığı ve gelecek nesillerinin yetişmesi hususunda aileden başlayarak, hemen her türden eğitim kurumunda terbiyenin yeri ve önemini tespitinin yapıldığı organizasyondur. Söz konusu toplantı aslında ileride kurulacak devletin yönetimi tarafından "çocuk" ve "çocukluk" kavramına bakışında (bakışının da) belirlenmesi açısından da oldukça önemli bir girişimdir. Çünkü bundan sonra çocuk artık şahsına münhasır bir varlık olarak kabul görmeye başlamış, (çocuğun) kendi yaşamında söz sahibi olmasına yönelik girişimlerin ilk adımları atılmıştır. Dönemin yöneticileri, çocukların bir fert olarak yetişkinden farklı ihtiyaçlara sahip olduklarını, motivasyon unsurlarının farklılık içerebileceğini, aile, toplum, okul gibi sosyal çevrelerindeki algılarının, becerilerini ebeveynlerinin beklentilerini karşılamayabileceğini bu toplantıda kabul etmişlerdir. 29 Aralık 1923 tarihine gelindiğinde ise zamanın Maarif Vekâlet'inin yayımladığı genelgeye göre düzenlemesi yapılan yeni eğitim sisteminin ilke ve yöntemleri, dünya konjonktüründe modern esasları temel alan bir anlayış olarak kabul görmüştür. Genelgede doğrultusunda çocuk ve gençlerden biat kültüründen uzak, kendilerini daha fazla toplumun, okulun ve eğitimin içine dahil eden, çocukların ve gençlerin fikirlerine, düşüncelerine değer veren bir toplum hayatı, çocukları ve gençleri sorumluluk bilinciyle donatmış edilgen yapıda bir okul ile bağımsız bir ulusun

¹ Atatürk, bu sözleri Muallimler Birliği Kongresi'nde sarf etmiştir. Yahya Akyüz, "Atatürk'ün Eğitim Tarihindeki Yeri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.4, S.10, 1987, s.78.

özgür bireyleri olarak yetiştirmeyi hedefleyen etkin bir eğitim anlayışının uygulamaya konulması hedeflenmiştir (Sakaoğlu, 1992:98).

(Paragraf) Mustafa Kemal Paşa'nın ülkenin çocuklarının eğitim hayatlarında kendileri ile ilgili kararlar alınırken söz söyleme, düşüncesini aktarma, fikrini beyan etme yönünde bir anlayışı benimsediği ve eğitimde aile ve çocuk katılımına değer verdiğini gösteren şu sözleri oldukça değerlidir. "Çocukların serbestçe konuşması, düşüncelerini ve duygularını olduğu şekliyle aktarmayı öğrenmesi için ana, baba ve öğretmenleri tarafından teşvik edilmesi önemlidir. Çocuklar, bu sayede hatalarını düzeltme imkânı bulur, ileride yalan söylemelerinin, riyakâr olmalarının önü alınır. Kısacası çocuklarımız düşündüklerini açıkça söylemeli, içten inandıklarını büyükleri ile paylaşmalı, başka insanların düşüncelerine, farklılıklarına saygı duymaya daha küçük yaştan alıştırmalıdır. Ancak bu doğrultudaki ilkeler takip edilirse çocuklarımız memleketlerine yararlı birer vatandaş ve mükemmel insan olabilirler." (Akyüz., 2021:340) sözüyle Paşa öğretmenlerden beklentisini açıkça ifade etmiştir. (Üç satırdan fazla alıntı söz, italik ve içeriden olması gerekmiyor mu)

2. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Eğitimde Aile Katılımının Gelişimi

Çocukların eğitiminde ailenin, çevrenin ve devamında okulun katkısı yadsınamaz bir gerçektir. Çocukların ilk eğitimleri aile ile başlamakta ve öğrenilen tüm beceriler aile ortamında uygulanmaktadır. Çocukların katılımcı sosyalleşme ve iletişim kurabilme becerilerinin başlangıç seviyesini ailelerinden aldıkları varsayımından hareketle, ebeveynlerin çocuk etkileşiminin değeri ortaya çıkmaktadır. Toplumun değişen ihtiyaçları ile ailelerin de rolleri değişmiştir. Ailelerin değişen yaşam biçimleri yeni ve farklı ihtiyaçları da beraberinde getirmiştir (Kocabaş, 2006:143). Osmanlı Devleti'nin Tanzimat ile başlayıp, Meşrutiyet ile devam eden eğitimdeki çağdaşlaşma hamlelerinin devamı sıkı bir değişim anlayışı ile Cumhuriyet Türkiye'sinde de gözlemlenmiştir.

Cumhuriyet'in ilanının hemen ardından Mustafa Kemal Paşa'nın direktifleri doğrultusunda çalışmalarına başlayan dönemin Maarif Vekili İsmail Sefa Bey, 1923 yılında ilk olarak öğrenimin birleştirilmesi konusunu gündemine almış ve konuyla ilgili bir genelge yayınlayarak ülkenin tüm eğitim-öğretim kurumlarına sözü edilen genelgeyi göndermiştir. Cumhuriyet inkılablarına karma çocuk eğitiminden başlanmasındaki maksat; modern, ilkeli, millî ve manevî değerlerinin bilincinde, dünya vatandaşı olma hususunda kararlı nesiller yetiştirerek bir daha herhangi bir surette eskiye tevaccüh etmeyen nesiller yetiştirmektir (Akgün ve Uluğtekin, 1989:286). Bu bağlamda yayınlanan genelgede eğitim ve öğretimin hedeflerinin dışında tüm eğitim kurumlarının da amaçları ortaya konmuş (konulmuş), uygulanacak esaslar eğitim programında yerini almıştır (Sakaoğlu, 1992:19-20). Fakat eğitimde amaç diğer devletlerin uyguladığı sistemlerin benzerlerini uygulamanın ötesinde kendi değer yargılarını taşıyan, halkçı ve meslek edinmeye yönelik bir neslin yetişmesinin temin edilmesidir (Binbaşıoğlu, 2009:.434).

Mustafa Kemal Paşa halkçı, yaygın ve karma eğitim anlayışını benimsediğinden, Türkiye Cumhuriyeti için belirlediği hedeflere ulaşılması adına sadece çocukların yetiştirilmesini yeterli görmemiş, toplumun temel yapı taşı olan anne ve babaların da eğitim vasıtasıyla aydınlatılmasının gerektiğini ifade etmiştir. Bu düşünceden hareketle kadın ve erkeğin eşit şartlarda eğitilmeleri, aynı çalışma imkânına sahip olabilmelerinin toplumsal faydasını belirtirken de "Belki kadına değer verme ve saygı göstermemizin en büyük nedenlerinden bir ide onun

en büyük görevinin analık olmasındandır. Ülkenin yarısı kadındır. Diğer yarısı da onun doğurduğu ve yetiştirdiği erkek evlatlardır. İlk terbiye verilen yer ana kucağıdır. Milletimiz kuvvetli bir millet olmaya karar vermiştir. Bu ülkeyi gençlere bırakacağız. O gençlerin kızını da erkeğini de bu analar yetiştirecektir. Evlatlarını bugünkü hayat için faal hale getirmek pek çok niteliği taşımalarına bağlıdır. Bu sebeple kadınlarımız, erkeklerden daha verimli olgun ve bilgili olmaya mecburdur. Eğitimin baş amacı; kadınları her bakımdan iyi yetiştirmek suretiyle ülkeyi zinde ve güçlü yapmaktır.” (Yağcı, 2007:155) cümlelerine yer vermiştir.

Aslında toplumda kadının geride kalması çocuğun da eğitim standartlarının tespitinde ve katılımında çoğu durumda geri kalmasına sebep olmaktadır. Cumhuriyetle birlikte kaydedilen ilerlemelere rağmen kadının ekonomik ve toplumsal açıdan ilk yıllardan itibaren baskı altında olması, Türkiye’deki aile yapısında kadının toplum içerisindeki kimliğini de ne yazık ki sorgulanmasına sebep olmaktadır. Kadının beşerî hayata katılımının gerçekleşmemesi çocuğun da hayata, eğitime ve kendisi ile ilgili alınan kararlara katılımının önüne geçmektedir (Zafer, 2013:132).

Çocuk ve aile katılımı kavramında esas unsur çocuğun yüksek yararının gözetimidir. Bu bir haktan olmaktan ziyade çocuk haklarının bütününe hayata aksettirilmesinde bir rehber görevi görmektedir. Ayrıca çocuğun yararının gözetilmesi, menfaat çatışmalarında yine çocuktan taraf olunması anlamını da taşımaktadır. Bu düşünceden hareketle çocuğun yüksek yararı, yetişkinlerin menfaatleri ile özdeşleşmemeli, yozlaşmamalı ve çocuğu öteleyen, onun kararlarını “hiçleştiren” ebeveynlerin yüksekten söylemleri ile geçiştirilmemelidir (Serozan, 2005: 66). İşte bu noktada Mustafa Kemal Paşanın çocuklara ve dolayısıyla eğitime bakışı Cumhuriyet Türkiye’si için yapılacaklar hakkında ilerisi için bilgi vermektedir. Paşa, çocukların eğitime katılımı hususunda daha aileden başlayarak baskılandığını ifade ederken şu cümlelere yer vermiştir. *“Çoğu ailede öteden beri çok kötü bir adet var. Çocuklarını söyletmez ve dinlemezler. Zavallılar lafa söze karışınca, “Sen bir sus! Büyüklerin lafına karışma” diyerek susturulurlar.” Halbuki bu ne kadar hatalı ve zararlı bir harekettir.” (Akyüz, 2021:75) diyerek aslında çocuğun daha aileden başlayarak eğitimine ve hayatına dair alınan kararlara müdahil olmasına izin verilmediğini vurgulamıştır.*

Türk devleti ve toplumunun yeniden inşa süreci devam ederken eski dönemlerde eğitimde yapılan hataların tekrar etmemesi ve bunlardan dersler çıkarılması esastır. Devlet ve toplum arasındaki kopukluğun giderilerek, işte, fikirde ve düşüncede birliğin sağlanması için Mustafa Kemal Paşa’nın da farklı toplantılar vesilesi ile sözü edilen eğitimdeki hatalı yaklaşımları işaret ettiği, mevcut politikalarının ivedilikle terk edilmesi gerektiğini ifade ettiği de tespit edilmiştir (Turan, 2011:194). Sözü edilen düşünceden hareketle Manisa milletvekili Hüseyin Vasıf Bey ve mecliste reformist 50 arkadaşı tarafından daha sonra Tevhid-i Tedrisat olarak adlandırılacak önerge, 2 Mart 1924’te TBMM tarafından kabul edilmiş ve bir gün sonra da yürürlüğe konulmuştur. Adı geçen kanunun kabulünün akabinde eğitim ve öğretim tek elde toplanırken, eğitimde millî değerlere özgü prensiplerin uygulanması ilkesi de benimsenmiştir (Turan, 2011:193; TBMM Zabıt Ceridesi, 03.03.1924:26-27).

Tevhid-i Tedrisat’ın yürürlüğe girmesiyle toplum bilincinde yerleşmeye başlayan millî eğitim kavramı çocuk, genç, ihtiyar memleketin hemen her kesimindeki insana tesir etmiş ve eğitimde topyekûn bir kalkınma

hamlesi başlatılmıştır (Aslan ve Yılmaz, 2021:115). Eğitim sisteminin değiştirilmesi ile gündeme gelen kalkınma hamlesinde ilk aşamada çocukların değil, ailelerin eğitime katılımı hedeflenmiştir. Buna sebep ise ailelerin çocuklarına eğitim-öğretim süreci boyunca vereceği her türden desteğin onların geleceklerini inşa etmelerinde oldukça kıymetli bir katma değer oluşturacak olmasıdır. Bu minvalde aile katılımı denildiğinde, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren okul yönetimi ile aileler arasındaki ortaklık hemen her aşamada sınırlı kalmıştır. Ancak aileler okul yönetimleri ile çocukların ortak eğitim hedeflerinin sorumluluğunun paylaşılmasında birlikte hareket etmişlerdir. Söz konusu paylaşımında ebeveynlerin evde ya da okulda sergiledikleri çocuklarının öğrenme motivasyonlarına yönelik tutum, beklenti, davranış, inanç ve istekler eğitim faaliyetlerine katılım olarak değerlendirilmiştir. Bunlar gönüllü yapılan okula gidip-gelme, ev ödevlerinin takibi, yapılan etkinliklerde çocuğun yanında olma, evde öğrenimin desteklenmesi mahiyetindeki çalışmalar çocuğun eğitimine yatırım olarak değerlendirilmiştir (Karaçöp, 2020:2-3; Çakmak, 2010:2).

Dönem itibari ile bakıldığında çocukların eğitim yaşları, sınıf düzeyleri, kısmen başarı seviyeleri, cinsiyet unsuru (Kantarcıoğlu, 1987:35-88; Öztürk, 2018:284)², aile ve çevresel faktörler eğitim yaşantısının ana temaları olmuştur. Eğitime aile katılımında, Cumhuriyet'in ilk yıllarında topyekûn başlatılan konuyla ilgili seferberlik aileler üzerinde tesirli olurken, ailenin bireylerinin sahibi oldukları eğitim ile ilgili yaşanmışlıklar, ailenin sosyo-kültürel özellikleri (yapı), iktisadi koşullar, toplumsal ve bireysel statüler çocukların eğitim şartlarının belirlenmesine etki etmiştir (Karaçöp, 2020:3-4). Yeni kurulan bir devlette eğitimde fırsat eşitliğinin yakalanması güç olmuşsa da genç ve dinamik yapısıyla hükümetler uzun vade de olsa mevcut durumu düzeltmeye çabalamış, eğitimi ülkenin en ücra birimlerine kadar götürmeyi amaçlamışlardır (Öztürk, 2018: 283-293).

3. Cumhuriyet Hükümetlerinde Çocuğun Katılımcı Eğitimi

Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitime verilen önemin ana sebeplerinden birisi de yeni kurulan devletin siyasi, toplumsal, iktisadi, kültürel olarak da baştan inşa ediliyor olmasıydı (Binbaşıoğlu, 2009:371). Buradan hareketle istikbâlin büyüklerinin, ülkenin tesis edilecek siyasi ve toplumsal değer yargıları ile sorun yaşamamaları, rejime uyum sağlamaları noktasında kendilerinin de beşerî ve eğitim hayatına doğrudan katılımları esastı. Türk ailesinin ve toplumunun zihninin şekillenmesi, çocuğun da bu anlamda aklının düzene konulmasında en önemli dönüm noktalarındandı. Bunun için eğitim, cumhuriyetin meydana çıkarmaya çabaladığı yerli, millî ve özgür bireyin fikirsî, ruhsal, algısal yapısını oluşturmaktaydı (Locke, 1992:13; Arslan, 1999:245).

Türk milletinin ve çocuğunun zihninin biçimlendirilmesindeki en önemli unsur olan eğitim bir dereceye kadar devrimin ürünüydü. Mutlak surette Türk devrimi gibi büyük devrimlerde eğitim, devlet yapısına yeni amaçlar ve anlamlar da vermekteydi (Kara, 4-5-6 Kasım 1981:3). Bu düşünceden yola çıkılarak uygar medeniyetler seviyesine ulaşmak ve onları geçebilmek için toplumun en küçük nüvesi aileden başlayarak

² Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren kız çocuklarının okutulması meselesi tüm hükümetlerin sorunu olmuştur. Kantarcıoğlu, 1987:35-88; Öztürk, 2018:284

çocukların ülkeleri nezdinde üzerlerine düşen vazifeleri yerine getirebilmeleri adına çeşitli eğitim politikaları da üretilmek mecburiyetindeydi (Kaplan, 2019:140-141).

Yeni kurulan devletin temellerinde millî ve demokratik ilkelerin varlığı benimsendiğinden, gelecek nesillerin yetişmesinde de verilecek eğitim ve öğretim terbiyesinin benzer esaslara dayanması gerekmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında hiç şüphesiz bir yandan ilköğretim alanında okullaşma oranı artarken, diğer yandan eğitim-öğretim içeriğinin ve pedagojik altyapısının kuruluşu henüz tamamlanan ulus devletin ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenmesi gereği yönündeki iradeci tavırda öne çıkmıştı (Üstel, 2004:128). Buna sebep Cumhuriyet döneminde çocuk kavramı artık başlı başına özgün bir varlık olarak kabul görmeye başlamıştı. Çocuğun yetişkinlerden ayrı ihtiyaçlara sahip olduğu anlaşılmış ve çocuk çağdaşlık yolunda istikbal olarak görülmüştü. Bu istikbâl, fikri hür vicdanı hür bir yapıda olmalı, çocuk kendini ifade ederken sahibi olduğu hakların farkında, toplumsal katılımı yüksek, yarınlarını bilinçli kurgulayabilmeliydi (Hakimiyet-i Milliye, 26 Ağustos 1924:1).

Buna mukabil Cumhuriyet Türkiye'sinin Maarif Vekâlet'inin 29 Aralık 1923 tarihinde yayımladığı genelgesinde, karşılıksız biat bekleyen, yol gösterici ve birey olmaktan uzak, çocuğu ve genci daha edilgen durumda tutan bir eğitim anlayışından, çocuğu özgür bırakan, düşüncelerine değer veren ve ona yapmak istedikleri ile ilgili sorumluluklar vermeyi doğru bulan bir ulus bireyi eğitimde etkin kılmayı hedefleyen anlayış öne çıkmaya başlamıştı (Reçberoğulları, 2021:171). İşte bu uygulamaların her biri ileride çocuk katılımı olarak ifade edilecek eğitim formasyonlarının Cumhuriyet Türkiye'sindeki ilk çağdaş atılımları olarak değerlendirilecek faaliyetleriydi.

Cumhuriyet'in ideallerinin şekillendirilmesi ve ileri nesillere aktarılabilmesi hususunda eğitim alanındaki örgütlenme işini yöneten iktidar ve onların uygulamaya koyduğu politikalar, devletin işleyişinde de ana tesir konumundaydı. Çocukların alması gereken eğitimin esasları, eğitimdeki ve eğitim kurumlarındaki noksanlar hakkında yapılması gerekenler ve bunlara ilişkin bilgi veren programlar, devletin eğitim programlarının ilk aşamasını oluşturmaktaydı. Cumhuriyetin ilanı sürecine giden zaman diliminde de idarenin bir takım eğitim politikaları uygulamaları mevcuttu. Bunun bir örneği, I. İcra Vekilleri Heyeti'nin eğitim programıydı ki, *“Maarif işlerindeki gayemiz; çocuklarımıza verilecek eğitim terbiyesinin her anlamda millî ve manevi unsurları bünyesinde barındırması ve yine çocuklarımızı hayat mücadelesinde muvaffak kılacak, kendilerine güven tesis etmelerinde onlara dayanak olabilecek, dış dünyadaki emsalleri karşısında şahsi girişimlerde bulunabilmek adına hiçbir tereddüt yaşamamalarına imkân verecek seciyeler kazandıracak, yaratıcı fikir ve bilince sahip, seciye-i âliye mertebesine ulaşmış, resmî eğitim programının tüm okullarımızda en çağdaş en bilimsel metotlarla uygulanmasının yanı sıra bunların yapılabilmesine imkân verecek kitapların ilgili kurullarda yeniden düzenlenmesi ve ıslah edilerek toplumumuzun iklim-i mizacına münasip ve geçmiş öğretilerini reddetmeyecek biçimde kaleme alınması, halk dilinden de istifade edilerek yeni bir sözlüğün hazırlanması, millî ruhu diri tutacak, eski milli eserleri tescil ve muhafaza eyleme bilincinde, dünya üzerinde Batı ve Doğu toplumlarının yazılı bilimsel ve sosyal eserlerinin Türkçe'ye çevrilmesinin temini hususunda maarif umuruna dikkat ve özel bir çaba sarf edilmelidir.”* şeklinde açıklama yapılmıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013:47). Mezkûr ifadelerden de anlaşılacağı üzere yüksek

seciyeli nesillerin yetişmesi için çocukların kendilerine inanan, yaptıklarının değerli olduğunun bilincinde, karakterli birer dünya vatandaşı olması isteği dönemin hükümetinin ve onun Eğitim Bakanlığı'nın temel politikası olmuştur. Bu durum ancak çocukların da eğitime katılımı ile mümkündür. Dönemin merkezîyetçi anlayışı sebebi ile bunun tam anlamıyla gerçekleştiğini söyleyebilmek imkân dahilinde değildir.

Cumhuriyet'in ilanından iki aydan az bir süre önce yayımlanan IV. İcra Vekilleri Heyeti'nin 5 Eylül 1923 tarihli eğitim programına göre devletin tekâmül ettireceği eğitimin ilk safhasında çocukların terbiye ve talimi için yapılması gerekenler belirtilirken, ikinci aşamasında halkın talim ve terbiyesi, üçüncü safhada ise milli ve toplum nezdinde güzide değerlerin yetişmesi adına gerekli olan yöntemlerin ihzar ve temini noktasında yapılması gerekenler sıralanmıştır. Bu ifadeden hareketle çocukların talim ve terbiyesi elbette başta ailelerinde ve devamında okullarda yapılmak suretiyle sorumluluğun yerine getirileceği gibi okulların çağın gereklerine uygun olarak donatılması haricinde asrî bilimsel gelişimden de uzak olmamaları istenmiştir. Bunda öğretmenlerin modern eğitim araç gereçlerini kullanımından başlayarak, ölçme değerlendirme yöntemlerine hakimiyetlerine, yeni öğretim tekniklerini bilmelerine kadar belirli bir tekâmül seviyesine gelmiş olmaları beklenmiştir. Üçüncü aşamada halkın terbiyesi maksadıyla çalışmalar yapılacak, gece dersleri tatbik edilecek, çırak mektepleri açılacak, aile, çocuk ve sair ihtiyaca binaen dersler verilecek, bunlara ilişkin kitaplar yazdırılarak memleketin her tarafına dağıtımı yapılacaktır. Millî ve kültürel değerlerinin farkında olup, maddî imkânları kısıtlı fakat kabiliyetli olan başarılı çocuk ve gençlerin eğitime doğrudan katılımlarının temini ve hak ettikleri öğrenimi görebilmeleri için devlet özel bir kanun vasıtası ile mezkûr öğrencileri yurtdışındaki en iyi eğitim kurumlarına göndereceğini açıklamıştır (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013:69-70). Söz konusu terbiye okullar vasıtası ile yapılacak ve okullarda kız çocuklarının eğitime katılımı için öğretmen ve sanayi liseleri açılması, bireylerin fiziki gelişiminin yanı sıra ruhen ve fikren gelişimi adına örgütlü uygulamalara yönlendirilmesi ilkesi de benimsenmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 05.09.1923:423).

"Cumhuriyet çocuğu" kavramının ortaya çıkışında etkili olan esaslar üzerinde durulacak olursa; savaşlar, afetler, vefatlar neticesinde masumiyetini kaybetmeyen çocuk, bir yandan oyunlara iştirak edip, diğer yandan toplumsal davranışların ana iskeletini oluşturan ahlaki değerlere ve ulus kimliğine sadakatle bağlı olması beklenmiştir. Hatta bunun bir gereklilik olduğu bilinciyle norm değerleri öğrenmek zorunda olduğunun farkında olan çocuk aileye, okula, devamında idealize edilmiş bir anlayışla romantik şekilde bağlanmıştır. Sözü edilen bu çocuğun toplum bünyesinde konumlandığı değer, gördüğü ilgi, karşı karşıya kaldığı muamele toplumun medeniyet düzeyi ile korelatif bağı ortaya koymaktadır (Karadoğan, 2023:47-48).

Cumhuriyet'in kuruluş yıllarındaki Maarif Vekâleti, çocuklara ve gençlere dair çağın ihtiyaçları doğrultusunda bir eğitim sisteminde yetişebilmelerini temin hususunda kararlı olduğunu Amerika Birleşik Devletleri'nden 1924 yılında konunun uzmanı bir eğitimci olan John Dewey'i incelemelerde bulunması ve duruma ilişkin rapor hazırlaması için getirtmiştir. Amerikalı Eğitimci Dewey'in Maarif Vekâletine sunduğu raporuna göre; Türkiye'deki eğitim kurumlarının disiplin, öğrenci yetiştirme anlayışının gereğinden fazla biçimsel olduğu, mutlak itaat mantığı ile hareket edilmesi halinde Maarif Vekâlet'inin koyduğu "dünya vatandaşı yetiştirme" ilkesine ulaşmasının imkân dahilinde olmadığı, eğitim kurumlarında düşünce ve görüşlerine değer verilmeyen, talepleri

dikkate alınmayan öğrenciler yetiştirmek halk tipi bir yönetim hedefleyen ülkenin ideallerine uygun bir yöntem olmadığı hakkında ayrıntılı bir çalışma yapmıştır (Dewey, 1952:28).

John Dewey'in raporu özellikle çocuk açısından olumlu gelişmelerin ortaya çıkmasında itekleyici bir güç olmuş, eğitim hususunda iyileştirme ve yenileştirme hareketlerine öncülük etmiştir. Yaşanan bu gelişmenin devamında 25 Ağustos 1924 tarihinde Ankara'da tertip edilen Öğretmenler Birliği Kongresi'nde Mustafa Kemal Paşa yaptığı konuşmada, "*Çocuk-geç, kız-erkek fark etmeksizin tüm istikbal ve ikbâlimiz çocuklarımızın var olan bütün eğitim-öğrenim dereceleri mutlak surette ameli ve kolay tatbik edilebilir olması şarttır. Yurdumuzun çocukları, eğitim ve öğretimin her kademesinde iktisadi, beşerî hayata katılım sağlama da arzulu, muvaffakiyet elde etme hususunda azimli olarak yetiştirilmek zorundadır... Buna mukabil, Cumhuriyet, fikren, ilmen, fennen, bedenlen istikrarlı ve yüksek seciyeli muhafızlar ister.*" demek sureti ile Cumhuriyet'in ilk yıllarında ülke de tatbik edilmesini istediği çocuk eğitimi politikası hakkındaki görüşlerini de ortaya koymuştur (Sakaoglu, 1992:4-5).

Katılım olarak ifade edilen uygulama bir çocuğun ruhi ve fiziki olarak güçlenmesi ve kapasitesinin artırılması noktasında kendisine tesir edeceğini düşündüğü her türden durumun içerisinde kendi fikrini ifade edebilme hürriyetidir ki, katılımcılığın temeli ideal yönetim anlayışı olan demokrasidir (Erbay, 2013:39). Dünya üzerinde demokrasinin çocukların da müdahil olduğunu benimseyerek sistemleştiren tek yönetici Mustafa Kemal Paşa'dır. Mezkûr ifadeyi doğrulayan en büyük girişim ise "Çocuk Günü" uygulamasıdır.

Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk "Millî Bayram" (DABCA. 30.18.1.1.12.62.13.2-3 (Ek: 233-8); TBMM Zabıt Ceridesi, 23 Nisan 1337.)³ ilan edilen Hâkimiyet-i Milliye kutlamalarına 1922 yılının 23 Nisan'ının da ilkokul öğrencilerinin de katılması tören içerisinde bir şenlik ortamı yaratmıştır (Vakit, 25 Nisan 1922, s.1.; DABCA.HR.İM.18.58.1 (23.04.1923)).⁴ Bu durumun halk nezdinde meydana getirdiği sempati ortamından istifade etmek isteyen dönemin Himaye-i Etfal yöneticisi Dr. Mehmet Fuad Bey (Umay), çocuklara dair sorunları gündeme getirmek, farkındalık yaratmak, çocuk sorunlarına ait çözüm yollarının aranması hususunda mevcut hükümetin desteğini almak, toplumsal duyarlılığın artmasına imkân vermek, kimsesiz çocuklar adına maddi yardımlar toplamak, çocukların mutlu olması için eğlenceler organize edebilmek adına bir sonraki seneki "Hakimiyet-i Milliye" kutlamalarına kurum çocuklarıyla katılmayı uygun görmüştür(Hâkimiyet-i Milliye, 23 Nisan 1923, s.1; Sarıkaya, 2007:322; DABCA.180.9.0.0.111.540.56.2-3).

Mustafa Kemal Paşa'da Hâkimiyet-i Milliye Bayramı'nda okul ve kurum çocukların ön planda yer almasının kendisinde ve halkta oluşturduğu heyecanı fark ederek kurumun faaliyetlere destek verme kararı almıştır. Süre gelen 1925 yılının 23 Nisan'ında kutlamalarda "Çocuk Günü", 1926'da "Çocuk Bayramı", 1929 yılına gelindiğinde ise "Çocuk Haftası" adıyla yedi güne çıkarılan mahsus günün kutlanması faaliyeti dönemin hükümeti tarafından doğrudan Türk Ocaklarına verilmiştir. Bu vesile ile 23 Nisan Çocuk Bayramı "Çocuk Haftası" haline

³ 14 Aralık 1924 Tarihi İtibari ile 29 Ekim ve 23 Nisan Günlerinin "Millî Bayram" olarak kabul edilmek üzere bir kanun hazırlanmasına ilişkin dönemin hükümeti tarafından hazırlanan bir kararname, DABCA. 30.18.1.1.12.62.13.2-3 (Ek: 233-8); TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:1, İctima:2, 23 Nisan 1337.

⁴ Bu dönemde Halife Abdülmecid Efendi dahi 23 Nisan 1923 tarihinde İcra Vekilleri Heyeti Riyaset'ine bayramı kutlayan bir yazı göndermiştir. DABCA.HR.İM.18.58.1 (23.04.1923).

getirilerek, varlıklarını daha fazla hissettirebildikleri, ülke coğrafyasının tamamında günlerini coşkuyla kutlayabildikleri bir bayrama dönüşmüştür (Milliyet, 23 Nisan 1926:1; Özçelik, 2011:266-267, 283; DABCA. 180.9.0.0.6.38.3.2-14 (07.04.1928)).⁵

Çocuk bayramı olmasına rağmen 23 Nisan törenleri, dönem itibari ile değerlendirildiğinde aslında “tersten katılım” şeklinde kabul edilebilir. Çünkü Cumhuriyet Türkiye’sinin ilk yıllarında çocuklarının önemli bir bölümü istedikleri etkinlikleri yapmadığı gibi etkinliklerin içerisinde zaruri olarak görev almışlardır. Dönem itibari ile çocukların bir etkinliğe katılımı, kurumsal yapıda ve toplu halde düzenlenecekse; çocuklar rızaları alınması gereken bir özne değil de etkinliğe katılımı beklenen bir nesne gibi düşünülmüştür. Bu tip organizasyonlar üniter devlet yapılarında katı kurallarla organize edildiğinden, katılım hususunda çocuğun yüksek yararı ilkesi göz ardı edilmiştir. Fakat tüm bunlara rağmen yapılan eylemler dönemi açısından düşünüldüğünde oldukça uygulanabilir, çocuk haklarının kısmen varlığını özümsemiş ve sorunlar karşısında çözüm yolları üretmeyi amaçlayan yaklaşımlar olarak kabul edilebilir (Değirmencioğlu, 2010:119-128; Canbulut, 2014:90-91).

1930 yılından itibaren mevcut hükümetler ünlü filozof ve eğitim kuramcısı John Dewey’in raporu doğrultusunda eğitim teşkilatı ve politikası belirleyerek ilerlemek istemelerine rağmen işleyiş hususunda beklenileni yakalayamamışlardır (Dewey, 1952:1-30; Neziroğlu ve Yılmaz, 2013:99).⁶ Cumhuriyet Türkiye’sinin ilk siyasal partisinin 1931 yılı yayınladığı nizamnamesinde Milli Talim ve Terbiye başlığı ile mevcut eğitim faaliyetleri ve devamında yapılması planlanan girişimler hakkında görüşler beyan edilmiş, çocukların yetiştirilmesi hususunda çağdaş prensipler üzerinde durularak bir farkındalık meydana getirilmek istenmiştir.

Buradan hareketle;

* Eğitim politikasının temel prensibi cehaletin ortadan kaldırılmasıdır. Eğitim sistemimizde daha fazla çocuk öğrenim görmeli eğitim almalıdır.

* Devletin kurucu felsefesinin gerekleri olan cumhuriyetçi, milliyetçi ve seküler anlayışın ülke çocuklarına kazandıracak eğitim programının uygulamaya konması esastır. Demokrasinin tüm değerlerine sahip çıkılması Millî eğitim sisteminin temel yapı taşıdır.

* Çocukların fikri olduğu kadar bedenî gelişimine de değer vermek, özellikle eğitim-öğretimde takip edilmesi planlanan bilgiyi yurttaş adına maddî yaşama uygulamak, bunda da muvaffak olmayı hedeflemiştir.

* Her türlü eğitim ve öğretim yöntem, usul ve kurumunda öğrencinin şahsi becerilerini öne çıkaracak, girişimini örselemeyecek, fikri olarak kendisini öne çıkaracak, düşüncelerini uygulamaya koymasına imkân verecek ilgi, destek ve gayrete dair yardımcı olunmalıdır. Çocuk yaşamda hata yapmaktan korkmaması için ciddi düzen, disiplin ve samimî ahlâk telâkkisine sahip olması gerekmektedir. Verilmesi düşünülen eğitim bu bağlamda

⁵ 23 Nisan Çocuk Bayramı kutlamalarına ilişkin belgedir. DABCA. 180.9.0.0.6.38.3.2-14 (07.04.1928).

⁶ “Yüce meclisinin kararı ile tevhidî tedrisat esaslarını kabul ederek doğru yolu bulmuş olan Millî Eğitimimizin aynı yolda devam ederek, Türk vatanına talim ve terbiyenin ihtiyacı. Duyduğu düzen, disiplin, çağdaş felsefe ile terbiyeyi mücehhez olmuş, hayata hazır nesiller yetiştirmek temel gayemiz olacaktır. Halkımızın eğitim-öğretime karşı gösterdiği büyük ilgiyi layıkıyla yerine getirmek üzere okul, öğretmen ve envanter eksikliğinin telâffisine çalışmak ve genel okul programları ile kurumların örgütlü hareket etmelerini temin için gereksiz uygulamalardan kaçınmak vazifemizdir.” ifadeleri ile hükümetin kanuna uygun bir anlayışla eğitim programı izleyeceği belirtilmiştir. (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013:99).

her türlü hurafeden, yabancı fikirlerden uzak, millî ve yerli olmalıdır (C.H.F. Nizamnamesi ve Programı, 1931, s.35-36).

Bu nizamnameden de anlaşılmalıdır ki, “Cumhuriyet Çocuğu” kavramının ortaya çıkmasında yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen masumiyetini kaybetmeyen, bir yandan oynayıp diğer yandan toplumsal davranışların ana iskeletini oluşturan ahlaki değerlere ve ulus kimliğine sadakatle bağlı, bunun bir gereklilik olduğu bilinciyle norm değerleri öğrenmek zorunda olduğunun farkında olan küçük yurttaş şeklinde kurgulanmış bir çocuk algısının varlığı belirginleşmiştir. Cumhuriyet’in ilk yıllarında adı tam manası ile konmamış noksan, tersten ve kısıtlı imkânlar dahilinde olsa da çocukların eğitim-öğretime katılımı mevcuttur (Karadoğan, 2023: 5).

1932’de kurulan Cumhuriyet’in önemli kurumlarından birisi olan ve halkla bütünleşmenin en değerli kurumlarından birisi olarak tasarlanan Halkevleri, millî eğitimin ve iktidarın fikirlerinin yayılması, eğitim birliği sağlandıktan sonra bunun ülke genelinde bir kazanım haline gelmesi açısından değerli bir yere sahiptir (Arıkan, 1999:267; Reçberoğulları, 2021:173). Halkevlerinde ülkenin ikbali ve istikbali olan çocukların yetişmesi noktasında sadece fiziki şartlarda değil, güncel yaşamda da tesir edecek faaliyetlerde bulunulmuş ve geleneksel terbiye anlayışlarının terkedilerek yerine çağın gereği olan terbiye kurallarının yerleştirilmesi hususunda çalışmalar yapılmış ve bu noktada önce ebeveynler aydınlatılmaya çalışılmıştır. Cumhuriyet’in kurduğu okullarda, Halkevleri bünyesinde çocuğun yaşamsal mutluluğunun sağlanması, sosyalleşmesi hususunda öncelikle aile içerisinde uygulanan katı kuralların değiştirilmesi hedeflenmiş, ardından aile içinde çocuğa söz hakkı verilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Ebeveynlerin çocuklarına sevgi, şefkat ile yaklaşması gerektiği aksi hâlde uygulayacakları şiddetin onların ileriki yaşamlarında, kendi iç dünyalarında ve toplum yaşamında yaratacağı tahribatı aktaran dersler verilmiştir (Karadoğan, 2023:48; Çakır, <https://www.akademiktarihtr.com/ataturkdoneminde-cocuk/>(Erişim Tarihi: 15.11.2024)).

Halkevlerinin temel amaçlarından birisi de Cumhuriyetin kurucu değerlerine sahip çıkacak ülkenin her yöresinden genç dimağlarının ihtiyaçlarının tespiti, bunların tedarikinin yapılması ve yetişmesinin önündeki maniaların bertaraf edilmesiydi. Bu düşüncelerle tesis edilen Halkevleri tüm memleket yanında umudun adı olmuştu (Işık, 2023:6). Bu faaliyetlerinin dışında “derli toplu, teşkilatlı bir çocuk ve gençlik yapısına malik olmak, medeniyet kurmak, kültür yaratmak, Türk’ün içindeki istidat ve kıymetlerin yetişmesine ve onları her bakımdan dünya gençleri arasında hayatın her safhasına karşı hazır kılacak müesseseleri kurmak, çocukların ve gençlerin duygu, düşünce ve zihinlerindeki hususları kolaylıkla ortaya koyabilmeleri, doğru ile güzele ulaşma da birbirleri ile yarış halinde olmalarına yönelik çalışmaların yapılması da halkevlerinin amaçları arasındaydı (Cumhuriyet Halk Partisi, 1935:3-5).

Halkevlerinin Türk çocukları için çeşitli alanlarda faaliyet şubeleri mevcuttu. Bunlardan çocuklar için en yoğun çalışanı edebiyat, güzel sanatlar, temsil, spor, sosyal yardım, halk dershaneleri, kurslar ve kütüphane alanlarıydı. Halkevleri bulunduğu bölgede hakikî surette yardıma muhtaç kimsesiz çocuklar, yetenekli fakat imkânı sınırlı gençlerin eğitime doğrudan katılımı için destek sağlamak adına yine çocuk ve gençlerin de faaliyet sahasında bizzat olmalarını temin için görevlendirilmişti (Cumhuriyet Halk Partisi, 1942:3; Cumhuriyet Halk

Partisi, 1935: 8). Yeni Türkiye'nin kökten başlattığı düzenli ve doğrudan değişiminin halka yansması ve sürekliliğinin sağlanması noktasında organizasyon görevi Halkevlerine bırakılmıştır. Halkevleri sadece yetişkinlerin değil, çocuk ve gençlerinde yapılan inkılaplara doğrudan katılımının temininde en etkin kurumlardan birisi halini almıştır.

Türkiye'de ilköğretim hususunda yoğun çalışmaları olan okulların ve öğretmenlerin de denetlenerek var olan ve ileride var olması muhtemel sorunların daha başlamadan çözümünün sağlanmasında yapılması gerekenler ile ilgili fikirlerini rapor halinde 1934 yılı itibari ile getiren Amerikalı Mütahassıs Beryl Parker, ilköğretim seviyesindeki eğitimin çocukların zihinlerinde en kalıcı tesiri bırakan süreç olduğunu vurgulamasının yanı sıra çocukların yaratıcı becerilerinin görmezden gelinmemesi gereği üzerinde de durmuştur (Parker, 1939; Yalçın, "2019:61-66). Söz konusu raporda yer alan mezkûr düşünce aslında çocukların eğitim ve öğretim süreçlerinde öğretmenleri ile yöneticileri tarafından doğrudan maruz kalacakları eylemlere karşı geliştirecekleri fikirsel, düşünsel ve uygulamaya yönelik faaliyetlerin de dikkate alınması gerekliliği üzerinde durmuştur.

Yeni kurulan Türk devletinde çocuklar sadece eğitim alanında yer almamış, aynı zamanda hayatın her sahasında ve safhasında yaşlarından beklenmeyecek derece önemli görevler üstlenmişlerdir. Bunlardan birisi de XX. Yüzyılın ilk çeyreğine kadar devam eden savaş ortamının getirisi olan iş gücü açığının çocuklarla doldurulmaya çalışılmasıdır ki durum ülkede "çocuk işçiler" sorunun doğmasına da sebep olmuştur. Mustafa Kemal Paşa, devletin istikbâlinin teminatı olan çocukların ve gençlerin sorunlarının farkında olması hasebiyle çocuk sağlığı, hakları, eğitimi ve nihayetinde çocuk işçilerin konusunu daima gündemde tutmuştur. Özellikle ailelerinin geçimine yardım edebilmek adına eğitim haklarından feragat ederek yoğun şekilde tarım ve tekstil endüstrisinde çalışmak zorunda olan çocukların sayısı Cumhuriyet'in ilk yıllarında on binlerle ifade edilince, 1936 yılına kadar ülkenin ilk İş Kanunu hazırlanmış, kanuna Mustafa Kemal Paşa'nın talebi üzerine çocuk işçiler konusu dahil edilmiştir. (Kurt, 2016:103-105, 107, 115, 117; T.C. Resmî Gazete, 15 Haziran 1936, s. 6626-6629). Konuya ilişkin yaşanan gelişmelerde göstermektedir ki çocukların kendileri ile ilgili sorunlara ilişkin düşünsel ve fikirsel katılımından çok aileye maddi destek amaçlı katılımları dönem itibari ile ebeveynler tarafından daha muteber görülmüştür.

1937 yılına ulaşıldığında ise hazırlanan hükümet programında, "millî kültür" kavramı ortaya konmuş ve söz konusu unsurun gelişmesi, medeni toplumlar nezdinde daha yüksek kabul görmesi adına çalışmalar yürütüleceği beyan edilmiştir. Bunun içinde yapılması hedeflenen faaliyetler arasında çocuklarının ilköğretimden başlayarak her bakımdan kendilerini ifade etmeleri hususunda desteklenmesinin şart olduğu düşüncesi üzerinde durulmuştur. Çocukların aile ile başlayan millî kültürünü öğrenme serüveni, belli bir yaşta eğitim-öğretim sistemi ile devam ettiğinden, onların her şeyi benimseyen temyiz kabiliyeti teessüs etmemiş taze zekâları, furkan noktasında henüz istenilen seviye ulaşmamış düşünce yapılarının doğruyu, güzeli ve iyiyi öğrenmelerini temin edecek olan müesseselere olan ihtiyacı da artırmıştır. İşte devlet bu süreçte devreye girerek ilk tahsilden itibaren oluşması muhtemel kötü intibaları başlamadan bertaraf etmeli yüksek tahsile kadar tedbirler almalıdır. (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013:279-281).

Söz konusu tedbirler I. Bayar Hükümeti'nde yönetim programı olarak tezahür etmiştir. Çocuk katılımı hususunda I. Bayar Hükümeti eğitim politikaları, spesifik bir faaliyetten söz etmese de Atatürk döneminde çocukların eğitimiyle ilgili yayınlanan en kapsamlı programlardan birisidir. Mezkûr programda çocukların her kademe eğitimlerinin planlandığını, istikbâlde hemen herkesin bir meslek sahibi olmasını hedefleyen program, Cumhuriyetin işleyişinde gelecek nesillere ulaşmasında aktif rol üstlenmesinin yanı sıra sosyal politikaların işlerlik kazanmasına zemin hazırlamaya yönelik hazırlanmıştır. Hükümetin eğitim programında çocuklar üzerinde yoğunlaşılması üniter devletin millî çocuk yetiştirme projesinin zihni yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. (Kodal, 2023:175).⁷ Dönem itibari ile Türkiye'deki okullarda çocuğun katılım hakkının yaşama geçmesi ya da kararlara katılımlarının sağlanması eğitimin güçlü merkezîyetçi yapısı sebebi ile sınırlı kalmıştır. Fakat Atatürk döneminin sonlarında başlayan söz konusu çocuğun katılımı felsefesi sınırlı da kalsa 1940 yılı başında kendisine eğitimde yer bulmuştur.

Burada sınırlı denmesindeki en önemli sebeplerden birisi Köy Enstitüleri Projesi" dir (DABCA.30.18.1.2.90.23.3. (05.03.1940)). Çünkü Köy Enstitüleri fikren eğitimin teorik kısmından çıkarılarak uygulamaya geçiren, sadece öğretmen merkezli bir eğitim-öğretim anlayışının dışında öğrenciyi merkeze alan, dönemin koşullarında aydın ve ileri görüşlü bir eğitim-öğretim anlayışının ürünüdür (Şeren, 2008: 203-226). Köy Enstitüleri kurulurken maksat köylerdeki etkin cehaletle mücadele etmek, kırsalın iktisadi ve sosyal yapısında eğitim ve öğretim vasıtasıyla düzenlemeler yapabilmek, kırsaldaki yetenekli çocukların yetişmesini temin ettikten sonra, bunların memleketlerine geri döndüklerinde diğer okuma fırsatı olmayan çocukların eğitimine katkıda bulunmalarını sağlayarak, ülkedeki okur-yazar seviyesini az da olsa yukarı taşımak tarzında prensiplerdir. Ama yapılanlara bakıldığında Türk eğitim sisteminde bir inkılâp hüviyeti taşıdığı tespitini yapmak da yanlış olmayacaktır (Akyüz, 2021: 391-394; Kartal, 2008: 24-25; 1939 Maarif Şûrası, 17-29 Temmuz 1939:7). İşte ilk defa söz konusu projede öğrencilerin eğitime dolaylı veya doğrudan katılımları eğitimi duvarların ardına taşıyarak sağlanmıştır.

17 Nisan 1940 tarihi itibari ile Köy Enstitülerinde sadece temel dersler değil, yaşama dair tüm hususlar bir bütün olarak ele alınmıştır. Okulda sıkı bir tarih, matematik, Türkçe eğitiminin haricinde öğrencilerin katılımıyla oluşturulan bahçelerde sebze, meyve, ağaç dikimi yapılıp, zamanı geldiğinde hasadı gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra yine öğrencilerin katılımı ile yöresel el işçiliği, marangozluk ve güzel sanatlara ait uygulamalarda gerçekleştirilmiştir. Enstitülerde öğrencilere dünya klasiklerini okutulmuş, bir enstrüman çalması için girişimde bulunulmuş, tiyatro yaptırılarak özgüven aşılarmaya çalışılmış, ezberci anlayıştan uzak, analitik düşünen, sorgulayan, demokratik ve üretici bireyler yetiştirmek hedeflenmiştir (T.C. Resmî Gazete, 22 Nisan 1940: 233; Ezer, 2020, s.1793, 1796; Ortaş, 2005: 3-5).⁸ Ayrıca çocukların ve gençlerin yetiştirilerek memleketlerine döndüklerinde kırsalda yaşanan feodal yapıya bağlı köktenci anlayış ve bunu besleyen egemen gücün nüfuzunu ortadan kaldırmak sureti ile yöredeki insanlara ulus bilinci aşılarmak da görevleri arasında yer almıştır (Güvercin, Aksu ve Arda, 2004: 97-103).

⁷ Bu dönemin programı, millî, aklı ve bilimi esas alan, cumhuriyetin temel değerlerini önceleyen, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmayı ve üstünde yer alma hedefini merkeze alan bir eğitim politikasıydı. (Kodal, 2023: 175).

⁸ Dünya'da Leonardo De Vinci modeli olarak algılanan ve yüksek öğretimde sorun çözme modeli olarak kabul gören anlayışla da benzerliği mevcuttur. (Ortaş, 2005: 3-5).

Köy Enstitüleri farklı birimlerden oluşan ve ülke kırsalında topluma faydalı bireyler yetiştirmeyi amaçlayan, fırsat eşitliğine yönelik örgütlenmeyi, iş eğitimi yönetimini öğreten, öğrencilerin yetki ve sorumlulukları paylaştığı, mutlaka bir müzik enstrümanının kullanılmasının öğrenildiği, karma eğitimin yapıldığı, başarı kıstasının hedefi gerçekleştirmek olduğu çağdaş bir okul anlayışını temsil etmiştir. (Türkoğlu, 2024:10) Edilgen Osmanlı eğitim anlayışını yıkıp, kırsaldan başlamak sureti ile modern, seküler, millî ve yerli insan yetiştirme anlayışının temsilcisi olmak hedefi ile yola çıkmıştır (Türkoğlu, 2024:19).

Söz konusu okullarda verilen kısmen katılımcı eğitim ile sorumluluk sahibi olarak yetişen çocuklar, yaparak ve yaşayarak öğrenmenin haricinde, gözlem-deney çalışmalarıyla tam öğrenmeyi, birey olarak kendilerini keşfetmeyi, toplumsal yapının da bir parçası olmayı başarmışlardır. Memleketlerine hizmet anlayışı ve aidiyet ruhuyla yetişen çocuklar bilinçli, sanatta, edebiyatta, tarihte, kültürde kuvvetli, bilgi sahibi, iş eğitimi felsefesi ile üretken bir nesil olmuşlardır (Yiner, 2012: 307-312; Çukur, Eylül-Aralık 2008:153; Boybeyi-Gül, 2008: 78; Uygun, 2004: 9-10). İşte bu amaç ve uygulamalar ile Köy Enstitüleri günümüzde bütün dünyada tartışılan “eğitimde çocuğun katılımı” modelinin tezahür etmiş şeklidir. Adı geçen eğitim kurumunun yönetim yapısıyla özdenetim ve demokratik eğitim modelinin bir örneği olmasının yanı sıra eğitimin yalnızca fiziki okul şartlarında değil, okulun dışında hayatın her sahasında devam ettiğinin de bir göstergesidir.

Eğitimin alışla gelmiş sistemlerinde öğretimde insan ögesi olarak sadece yöneticiler ve öğretmenler önde gelirken, Köy Enstitülerinde yönetici, öğretmen ve öğrencilerin yan yana çalışması yeni ve yerli bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu birliktelik, yalnız seçkin bir öğrenci zümresinin yönetime katılması değil, yöneten-yönetilen, eğiten-eğitilen, öğreten-öğretilen yerine; birlikte çalışmak, karar vermek, anlamak gibi uygulamaları eğitim ve öğretim hayatının içerisine dahil edilmiştir. Enstitülerde önemli olan çocuğun kurumla ilgili sorumluluklarını ve yetkilerini bilmesi, bunları kullanmayı becerebilmesidir (Türkoğlu, 2024: 356-357).

Köy enstitülerindeki eğitim-öğretim sistemi, çocukların küçük yaşlarından itibaren yetki ve sorumluluk olarak hayatını ele almak hususunda etkinleştirilmesi, bağımsız düşünebilmesi, karar verebilmesi, inisiyatif alabilmesi kendini tanıyıp yönetebilmesi, şahsına ait görevleri yerine getirebilmesi, çevresi ile ilgili sorumlulukları üstlenebilmesi, yaşam alanlarını kendilerinin oluşturmasını temin ederken, değişip geliştirmelerine de imkân sağlamıştır (Türkoğlu, 2024: 357). Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Köy Enstitülerinin sahibi olduğu eğitim anlayışı merkez yönetim anlayışından uzak, öğrenci ve öğretmeni sistemin içerisine tek noktada eriterek katan bir anlayıştır.

Köy Enstitülerinde öğretmen ve öğrencilerin beraber çalışmak sureti ile yetki ve sorumlulukları paylaşması, ortaklaşa inşa edilecek bir eğitim sistemi özelinde sadece “katılım” kavramıyla açıklanamaz. Çünkü söz konusu yetki ve sorumluluk paylaşımıyla çocuğun hayatın gerçek işleyişi hakkında bilgi sahibi olması hedeflemiştir. Gerçek yetki ile sorumluluklarda az ya da çok katılımdan bahsedilemez. Çocuklara ve gençlere erkenden yetki ile sorumluluklar vermek, büyüklerle yan yana, iş içerisinde yetişmeye ve yetiştirmeye yönelik girişimler “katılım” kavramının bir evvelinden beri varlığını gözler önüne sermektedir. Bu sayede enstitünün

çocukları başta kendilerini, enstitülerini, çevrelerini ülke kırsalını ve devamında memleketlerini tanıyıp, değiştirmeye yönelik sorumlulukları almayı amaçlamıştır (Türkoğlu, 2024:357-358). Bu düşüncenin özünde halkın kendi ilerlemesinin ve değişiminin sorumluluğunu alarak faaliyete topyekûn katılımının temini hedef olarak ortaya konmuştur.

Enstitülerin katılım noktasında çocuklara kazandırdığı önemli faziletlerden birisi de okula girer girmez gündelik yaşamlarını yoluna koymak için her öğrencinin bir görev üstlenmesi ve devamında nöbetleşe görevi yerine getirme becerisini sergilemesiydi. Bu durum öğrencilerin üzerlerine aldıkları yetki ve sorumluluklarla daha örgütlü biçimde hareket etmelerinin yolunu açmaktaydı. Hatta öğrencilerin yönetim kademesinde görevi alması gelişmekte olan yeni eğitim sisteminin doğal bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktaydı. Elbette öğrencinin yönetime söz konusu katılımı müdürün veya sair yöneticilerin görevlerini öğrencilere bırakması tarzında olmayıp, yönetimin öğrenci katılımıyla tabana indirgenmesi sağlandığı gibi hayat pratiğinde ileride öğrencilerin idari mekanizmanın işleyiş biçimini tatbik etmek sureti ile eğitilmesi maksadını da taşıyordu (Türkoğlu, 2024:360-361).

Bu bağlamda katılımcı eğitim anlayışında Köy Enstitüleri Anadolu bozkırının ortasında bir uygarlık merkezi görevini de üstlenmiştir. Bu sebeple İlköğretim Genel Müdürlüğü enstitülere yönetici ve öğretmen seçerken yüksek diplomalı personel değil, öğrencilerle her şeyi içtenlikle paylaşarak çalışabilecek ilkeli ve hedefi olan kişileri tercih etmiştir. (Türkoğlu, 2024: 357, 359).

Dönemin İlköğretim Genel Müdürü olan İsmail Tonguç, 1944 yılında Köy Enstitüleri'nin işleyişi hakkında şu ifadelerle yer vermiştir: "...4274 sayılı yasanın izahnamesinde enstitü müdürleri, iş birim uzmanları, öğretmenler, usta öğreticiler, öğrenci başkanları talebeyi sevk ve idarede, onları yedeklerinde götürmeyi değil, fikirlerin ve bilgilerin sevk ve idare etmesini esas tutmalıdır." (Altunya, 2020:63). Tonguç'a göre, enstitülerde bulunan baştaki sorumlu yöneticiler, öğretmenler ve usta öğreticiler ile öğrencilerin ortak akıllı kurum bünyesinde doğru, iyi ve demokratik bir yönetim oluşturmak için en belirleyici kıstastır. Bu türden ortak akıllı yaklaşım, devletin temel saydığı, "halkın kendi yöneticisini kendisinin tayin ettiği" Cumhuriyet ilkesi ile doğrudan bağlantılı olup, Köy Enstitülerinde de aynı sistemin kurulmalıdır. (Tonguç, 1997: 104, 156, 181).

Köy Enstitülerinin katılımcı bir eğitim anlayışına sahip olduğunun en doğru göstergelerinden birisi de gün sonunda yapılan tüm faaliyetlerin toplu bir değerlendirmeden geçirilmesidir. Değerlendirilmelerde, müdür, yardımcıları, öğretmenler, usta öğreticiler, sair personel ve nihayetinde öğrencilerde yer alır ve herkesin konuyla ilgili söz hakkı mevcuttur. Öğrenciler, doğru, hatalı veya noksan buldukları hususları açık biçimde ifade edebilme hürriyetine sahiptirler. Konular yıllık, aylık, haftalık, günlük olabildiği gibi bir sorumluluğun tamamlanmasına yönelikte olabilmektedir. Çalışmaların değerlendirilmesi iktisadi, sosyal, eğitsel gerekçelerle yapılabilmektedir. Bu yolla öğrencilerin demokrasi kültürü almaları sağlanmıştır. (Tonguç, 1999: 88-90; Antunya, 2020: 65). Bu sayede hesap verebilirlik ilkesini de edinmiş olmaları hedeflenmiştir.

Cumhuriyet'in eğitim sisteminde bir devrim niteliği taşıyan Köy Enstitülerinde verilen eğitim ve sorumluluk hissiyle yetişen çocuklar birey olarak kendilerini keşfetmenin yanı sıra topluma katma değer sağlayan

üretken ve verimli bir parçası da olmuşlardır. Toplum bünyesinde emsal teşkil edebilecek seviye de ülkelerine hizmet şiarıyla bilinçli, kültürlü, çağdaş, demokrat, sanata ve sanatçıya düşkün nesiller olarak yetişmişlerdir (Yiner, 2021: 307-312).

Köy Enstitülerinin yönetiminde öğrenci katılımının önemli bir yeri vardı. Enstitülerde, tek parti iktidarının varlığı devam etse dahi pedagojik ilkelerin demokrasi ile buluşturulması Türk eğitimine oldukça önemli bir kat değer sağlamıştır. Demokratik eğitimde öğrenci katılımının önemini kavramış yöneticilerin, öğrenci yönetim modeli tüm eğitim camiasına doğru bir emsal olmuştur. Çifteler Köy Enstitüsü Müdürü M. Rauf İnan'ın anılarında söz konusu durumu şu şekilde açıklamaktadır. *“Öğrenci yönetimi kısa zamanda o denli ilerleyip tesirli oldu ki, enstitü geniş iş alanlarına bölünmüş olmasına rağmen hiçbir zorluk ve sorunla karşılaşılmamıştır. Konuşmalar, eleştiriler genellikle öğrenciler tarafından yapılır, eksiklikler derinlemesine tartışılır, üstün başarı göstermiş olanlara teşekkür edilirdi. Öğretmenler arasında hatalı veya noksanı olanlar varsa da hiçbir ayırım gözetilmeksizin tenkitten nasibini alırdı”* (Altunya, 2020: 87). Köy Enstitüleri yürüttüğü söz konusu eğitim politikalarıyla demokratik eğitimin temel nüvesi durumuna gelmiştir.

Yukarıda ifade edilen Köy Enstitülerindeki demokratik eleştiri ortamlarına iki emsal vermek icap ederse, Çifteler Köy Enstitüsü'nde yaşanan hadiselerin aktarılması yeterli olacaktır. İlkinde eğitim-öğretim sürecinin devam ettiği günlerde öğretmenlerden birisi öğrencinin yapamadığı ödevleri sebebi ile kendisine hareket içeren ifadeler kullanınca, bu duruma içerleyen öğrenci hafta sonu yönetici, öğretmen ile öğrencilerin tamamının katılımıyla yapılan değerlendirme toplantısında yaşadıklarını dile getirmiş, söylenen sözler neticesinde tarafları dinleyen hazirunun ortak kararıyla öğretmen enstitüyü terk etmek mecburiyetinde kalmıştır. Hatta bu eleştiri mevzu o denli ciddiye alınmaktadır ki, yine aynı enstitüyü ziyaret eden zamanın Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün dahi öğrencilerle birlikte yemek yememesi tepki toplamıştır (Altunya, 2020:87-88).

Çocuğun eğitime dolayısıyla hayata doğrudan katılımını sağlayan Köy Enstitülerinde yetiştirilmek için kırsaldan seçilmiş çocukların yeni ve çağdaş bilgilerle mücehhez şekilde köylerine geri dönmesiyle kırsaldaki halka, ülkenin kültürel ve sosyal kalkınmasına umut olmuştur. Fakat 1946 yılından 1950 yılına kadar geçen zaman içerisinde benimsenen eğitim politikalarındaki değişiklikler, Köy Enstitülerinin eğitim sistemi içerisinde eritilmesi hatta ortadan kaldırılması fikrini gündeme getirmiştir. Cumhuriyet Dönemi katılımcı eğitim anlayışı denildiğinde ilk akla gelen kurum olan Köy Enstitüleri yapısı, işleyişi, eğitime kazandırdığı binlerce eğitimcisi ile Türk Eğitim Tarihi içinde müstesna bir yere sahiptir.

Köy Enstitülerinin eğitim sisteminde yaptığı reformlar değerlendirildiğinde aile ve çocuk katılımı sürecinde bireylerin yaşayarak kazanabilecekleri nitelikler ortaya konulduğunda Türk eğitim sistemine katkıları biraz daha gün yüzüne çıkmış olacaktır. Köy Enstitülerinin demokratik eğitim-öğretim sistemi ile öğrencinin düşüncelerini belirli bir anlayış düzeni içerisinde özgürce ifade edebilmesine, öğrenmeye ve araştırmaya tutkuyla bağlı olmasına, her konuda herkesle iş birliğine hazır bulunabilmesiyle, daima üretim odaklı hareket etmesi ve toplum sağlığını öncelemesiyle dikkate şayan bir niteliktedir. Bu özellikler günümüz demokratik eğitim sisteminde de öğrencilere kazandırılmaya çabalanan özellikler arasındadır. Eğitimde demokratik yaklaşımlar denildiğinde ise

zihinde yarattığı algı, karşılaşılan hemen her türden sorunda çatışmaya meydan vermeden bir uzlaşma zemini hazırlayarak çözüm odaklı hareket edebilmeyi başarmaktır. Demokratik eğitimde zihin, yaşamın genelinde ezeli ve ebedi doğruları değil, toplumsal talepleri göreceleştirmek biçiminde bir işlevsel yapıyla yüklüdür. Demokratik eğitimin resmî tarafını okullar, gayri resmî yanını da aile ve çevresel faktörler oluşturmaktadır. Tüm bunların yanında aklî eylemin oluşumu; sair taraftan bireysel yaratıcılığın iklimi eğitimin demokrasiye olan katkısını da göstermektedir (Özen-Gül-Gülaçtı, 2007: 125). Günümüz eğitim sisteminde 1940'lı yıllardan itibaren başlayan eğitimde demokratik yaklaşımlarının en değerli öznelerinden birisi olan Köy Enstitülerinin ilga edilmesi gelecekte soran, soruşturan, aktif biçimde öğrenen ve devamında aktaran nesillerin oluşumunun da önüne geçmiştir.

Sonuç

Dünya üzerinde çocukların ve onların ihtiyaçlarının fark edilip, değer verilmesi açısından en düşük seviyede olduğu on beşinci yüzyıldan başlayarak günümüze kadar toplumlar uzun yollar kat etmiştir. Duru bakış açıları ile çocukların dinlemesi durumu karşılıklı etkileşimde ciddiye alınma imkanı verilmesi, dünyada ihtiyaç duyulan derin adalet ve hakkaniyet ilkelerinin toplum bünyesinde yer etmesi noktasında, keşfedilmeye değer bir sınır gibi günümüzde de mevcut yerini korumaktadır.

Çocukların başta aile ortamında dinlenerek fikirlerini beyan etmelerine, düşüncelerinin ciddiye alınmasına fırsat verilmesinin ardından ancak eğitim-öğretim aldıkları okullarda katılımlarının sağlanması beklenebilir. Cumhuriyet Türkiye'sinde çocukların aileden itibaren okullarda katılımının sağlanması hususunda idari kesimde yoğun bir destek olsa da uygulamada halinde beklenen kazanım tam anlamıyla gerçekleşmemiştir. Bu düşünceden hareketle günümüzde dahi mezkûr süreci hızlandırarak çocuk ve ailelerin eğitime katılım programlarının gelişimini sağlayacak araştırmalara ihtiyaç vardır.

Çocukların ve dahi gençlerin önemli yetkiler olarak hayatları ile ilgili durumlara katılımı ülkenin banisinin de "Gençliğe Hitabı" nda üzerinde durduğu hususlardandır. Atatürk'ün çocuklara ve gençlere verdiği sorumluluklar ve yetkiler bildirisi olan hitabe "*Ey Türk gençliği birinci vazifen...*" cümlesiyle başlar ve ülkenin ebet müddet yaşaması için yapılması gerekenler hakkında bilgiler verir ki bu durum bile ülkenin kuruluşundan itibaren "katılım" hususunun ne denli kıymetli bir hadise olduğunun anlaşılması açısından önemlidir.

Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren mevcut hükümetler çocuğu tanıma, anlama, koruma, istikbâlini hazırlama düşüncesini kendisine beka meselesi yapmış ve ona ilişkin çözüm önerileri üretmeye gayret etmiştir. Anlaşılacağı üzere Cumhuriyet'in idealize ettiği yeni nesil çocuk profili geçmişini tanıyan, kendisi ile barışık, dünyadaki çağdaşlarıyla temas kurabilen, ne istediğinin farkında, toprağına ve bayrağına bağlı, medeni toplumun tüm değer yargılarına vâkıf fakat kültürünü de bilen dünya vatandaşı bireylerin yetiştirilmesi hedeflenmiştir.

Cumhuriyet'in ilanından geçen çeyrek asırdan fazla bir zamanda eğitim ve kültür sahasında yapılan inkılaplar ile devamındaki faaliyetlerde göstermektedir ki, söz konusu çalışmalarda ulaşılmak istenen toplumun yalnız bir bölümü değil tamamıdır. Çocukların ve gençlerin yeni cumhuriyetin beklentileri doğrultusunda

yetiştirilmesi için tüm örgün eğitim kurumlarında ihtiyaç duyulan değişiklikler yapılmıştır. Ancak ailelerin ve çocukların sıkı ve katı bir eğitim politikasının tesirinde eğitime kısmen katılımı mümkün olmuştur.

Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk yıllarından itibaren öğrencilerin kendilerini ilgilendiren tüm hususlarda ve alınan kararlarda katılımlarının sınırlı kaldığı bir gerçek olarak hali hazırda karşımızda durmaktadır. Türkiye'de günümüzde dahi genelde çocuk hakları, özelde çocuk katılımına ilişkin bütüncül bir strateji üretilmemiştir.

Köy Enstitülerinin temel maksadı verdiği eğitim ile çocuğa özgürlük ortamı oluşturmak, serbestçe düşünüp, bunu uygulayabilen, istediklerinin farkında, ayakları yere basan, belirli bir düzen içerisinde fedakâr ve fazilet sahibi, karamsarlıktan uzak, geleceğe güvenle bakan, kendine, milletine inanan, gözü atide nesiller yetiştirmektir. Bu suretle Köy Enstitülerinde verilen eğitim süreçleri değerlendirildiğinde 1940 yılından itibaren ülkenin özellikle sosyal ve kültürel hayatının gelişmesi ve modernleşmesine kısa sürede yoğun katkı sağladığı aşikârdır. Çocukların sadece teorik eğitime değil, pratik eğitime de katılım sağlayabildiği mezkûr okulda; ellerinde tarım aletleriyle tarlada çiftçi, kırsalda inşaat ustası, sınıfta öğrenci, laboratuvarında kimyager, müzik atölyesinde virtüöz olabilmeyi başarmışlardır.

Eğitimin yalnız kapalı kapılar ve duvarlar arasında olmadığını en belirgin göstergesi olan Köy Enstitüleri katılımlı eğitim müfredatının da çocuklar üzerinde meydana getirdiği değişimin en doğru timsali haline gelmiştir. Bu sayede eğitimini tamamlayarak memleketlerine dönen eğitilmiş gençler kırsalda eğitimin, sanatın, edebiyatın ve tiyatronun sevilmesine, ilgi gösterilmesine vesile olmuşlardır.

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

DABCA. 30.18.1.1.12.62.13.2-3 (Ek: 233-8).

DABCA.HR.İM.18.58.1.

DABCA. 180.9.0.0.6.38.3.2-14.

DABCA.30.18.1.2.90.23.3.

DABCA.180.9.0.0.111.540.56.

Resmî Belgeler

1939 Maarif Şûrası, (1939). Çalışma Programı, Konuşmalar, Lâhikalar, Hasan âli Yücel'in Açış Nutku, T.C. Maarif Vekâleti Yayını, Ankara.

Cumhuriyet Halk Partisi, (1931). Nizamnamesi ve Programı, T.B.M.M. Matbaası, Ankara.

Cumhuriyet Halk Partisi, (1935). Halkevleri 1932-1935, 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı, Ankara.

Cumhuriyet Halk Partisi, (1942). Halkevleri ve Halk Odaları 1932-1942, Ankara.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, Cilt: 17, İçtima: 2, 03.03.1924.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:1, İçtima:2, 23 Nisan 1337.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, Cilt: 2, İctima: 14, 05.09.1923.

T.C. Resmî Gazete, "İş Kanunu", Sayı: 3330, 15 Haziran 1936.

T.C. Resmî Gazete, Sayı: 4491, No: 3803; "Köy Enstitüleri Kanunu" 22 Nisan 1940.

Gazeteler

Hâkimiyet-i Milliye, 23 Nisan 1923, s.1.

Hakimiyet-i Milliye, 26 Ağustos 1924, s.1.

Milliyet, 23 Nisan 1926, s.1.

Vakit, 25 Nisan 1922, s.1.

Diğer Yayınlar

Akgün Seçil-Uluğtekin, Murat, (1989). "Misak-ı Maarif", *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3, s.286

Akyüz, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi: M.Ö. 1000-M.S. 2021*, Pegem Akademi, Ankara, 2021.

Akyüz, Yahya, (1987). "Atatürk'ün Eğitim Tarihindeki Yeri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 4(10), s.78

Altunya, Niyazi, (2020). *Köy Enstitüsü Sistemine Toplu Bakış*, Cumhuriyet Kitapları, 5. Bsk., İstanbul.

Arıkan, Zeki, (1999). "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", *Atatürk Yolu Dergisi*, 6 (23), s.267.

Arslan, Ahmet, (1999). *Felsefeye Giriş*, Vadi Yayınları, Ankara.

Aslan Osman- Yılmaz, Mustafa, (2021). "Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Planları Kapsamında Eğitim Yapılarının Analizi", *TÜBAD*, VI (1), s.115.

Binbaşıoğlu, Cavit, (2009). *Başlangıçtan Günümüze Türk Eğitim Tarihi*, Anı Yayıncılık, Ankara.

Boybeyi, S., Sallan Gül, S. (2008). "Cumhuriyet Aydınlanmasının Kısa Tarihi: Köy Enstitülerini Çevreleyen Tarihsel ve Toplumsal Koşullar ve Bugüne Çıkarımlar, Tematik Yazılar", *Toplum ve Demokrasi*, 2 (3), s.78.

Çukur, Duygu, (2008). Köy Enstitüleri Eğitim Modelinin Hedeflediği İnsan Tipi ve Türkiye'de Yapılmış Tezlerde Köy Enstitüleri, *Toplum ve Demokrasi*, 2(4), s. 151- 162.

Çakmak, Özlem Çamlıbel, (2010). "Okul Öncesi Kurumlarında Aile Katılımı", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, (20), s.2.

Canbulut, Tuğba, (2014). "Türkiye'de Çocukların Katılım Hakkı Üzerine Bir Derleme", *Sosyal Hizmet Dergisi*, 1 (2), s.90-91.

Değirmencioglu, Serdar M., (2010). "Tersten Katılım: Katılım Hakkı Üzerine Bir Değerlendirme", *Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 20. Yılında Türkiye'de Çocuk Hakları*, Ed: Acar H, İcağasıoğlu-Çoban A, Maya Akademi, Ankara.

Çakır, Gül, (Erişim Tarihi: 09.11.2023). <https://www.akademiktarihtr.com/ataturkdoneminde-cocuk/>

Dewey, John, (1952). *Türkiye Maarifi Hakkında Rapor*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., Ankara.

Erbay, Ercüment, (2013). "Çocukların Katılım Hakkı Üzerine Bir Türkiye Değerlendirmesi", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2, (1), s.39.

Ezer, Feyzullah, (2020). "Köy Enstitülerinin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri ve Önemi", *Belgi*, (19), s.1793, 1796.

Güvercin, Cemal Hüseyin, Murat Aksu, Berna Arda, (2004). "Köy Enstitüleri ve Sağlık Eğitimi", *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 57, (2), s. 97-103.

- Işık, Esra, (2023). "Cumhuriyet'in Gürbüz Çocukları", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (75), s.6.
- Kantarcioglu, Selçuk, (1987). *Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Programlarında Kültür*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.
- Kaplan, İsmail, (2019). *Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Karaçöp, Ataman, (2020). *Teori ve Uygulamalarıyla Eğitimde Aile Katılımı*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Karadoğan, Umut C., (2023). "Çocukluğun Yüz Yıllık Tarihi", Çocuk ve Cumhuriyet, Çocuk Yıllığı, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Karal, 'Enver Ziya, (1981). 'Atatürk İlkelerinin Biçimlendirdiği Eğitim, Atatürk ve Eğitim: Türk Eğitim Derneği V. Eğitim Toplantısı, Yay. haz. Nizamettin Koç, Ankara.
- Kocabaş, Ezgi Özeke, (2006) Eğitim Sürecinde Aile Katılımı: Dünyada ve Türkiye'deki Çalışmalar, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3.(26), s.143-153.
- Kodal, Tahir, (2023). "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Eğitim Politikaları (1923-1960)", *Avrasya Uluslararası Stratejik Araştırma Dergisi*, Özel Sayı: Cumhuriyet'in 100. Yılında Türkiye, s.175.
- Kurt, Sevil Lale, (2016). "Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (36), s.103-105, 107, 115, 117.
- Locke, John, (1992). *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme*, Çev. V. Hacıkadınoğlu, Kabalıcı Yayınları, İstanbul.
- Neziroğlu İrfan-Yılmaz, Tuncer, *Hükümetler, Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri*, (24 Nisan 1920-22 Mayıs 1950), C.I, TBMM Basımevi, Ankara, 2013.
- Ortaş, İbrahim, (2005). Ülkemizin Kaçırıldığı En Büyük Eğitim Projesi: Köy Enstitüleri, Pivolka Yayınevi, 4(17), s.3-5.
- Özçelik, Mücahit, (2011). "23 Nisan Çocuk Bayramı'nın Ortaya Çıkışı ve 1922-1929 Yılları Arasında 23 Nisan Kutlamaları", *Gazi Akademik Bakış*, 5(9), s.266-267.
- Özen, Yener- Gül, Abdulkadir-Gülaçtı, Fikret, (2007). "Demokratik Eğitim Politikası (Eleştirel Bir Yaklaşım)", *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi* 9(2), s.125.
- Öztürk, Cemil, (2018). "Cumhuriyet Döneminde Eğitim," *Türk İnkılap Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti*, İstek Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Parker, Beryl, (1939). *Türkiye'de İlk Tahsil Hakkında Rapor*, Devlet Basımevi, İstanbul.
- Reçberoğulları, Ayşe Nur, (2021). *Atatürk Dönemi Çocuk Politikası*, Bursa Uludağ üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Bursa.
- Sakaoğlu, Necdet, (1992). *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sarıkaya, Makbule, (2007). Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (34), Erzurum, s.322.
- Sezer, Ayten, (1994). *Atatürk Döneminde Yabancı Okullar (1923-1938)*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Serozan, Rona, (2005). *Çocuk Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul.
- Tonguç, Engin, (1997). *Bir Eğitim Devrimcisi: İsmail Hakkı Tonguç*, C.II, Güldikeni Yayınları, Ankara.
- Tonguç, İsmail Hakkı, (1999). *Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları (1936-1946)*, Derleyen: Engin Tonguç, Güldikeni Yayınları, Ankara.

Turan, Mustafa, (2011). "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Tevhid-i Tedrisat", *Türk Yurdu Dergisi*, (288), s.193-194.

Türkoğlu, Pakize, (2024). *Tonguç ve Enstitüleri*, İş Bankası Kültür Yayınları, 9. Baskı, İstanbul.

Uygun, Selçuk, (2004). Sözlü Tanıkların Dilinden Köy Enstitülerinde Okul Atmosferi, *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(26), s. 9-10.

Üstel, Füsun, (2004). *Makbul Vatandaşın Peşinde*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Yağcı, Öner, (2007). "Atatürk'ün Eğitime İlişkin Görüşleri, Cumhuriyetin İlk Yıllarından Günümüze Dil Kültür Eğitimi", Derleyen: Nazife Güngör, Gazi Üniversitesi Yayını No.8, Ankara.

Yalçın, Ali, (2019). "Cumhuriyet Dönemi Yabancı Eğitim Uzmanlarından John Dewey ve Beryl Parker'ın Raporlarında "İyi Vatandaş" Algısı", *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 15/(Özel Sayı), s.60-6.

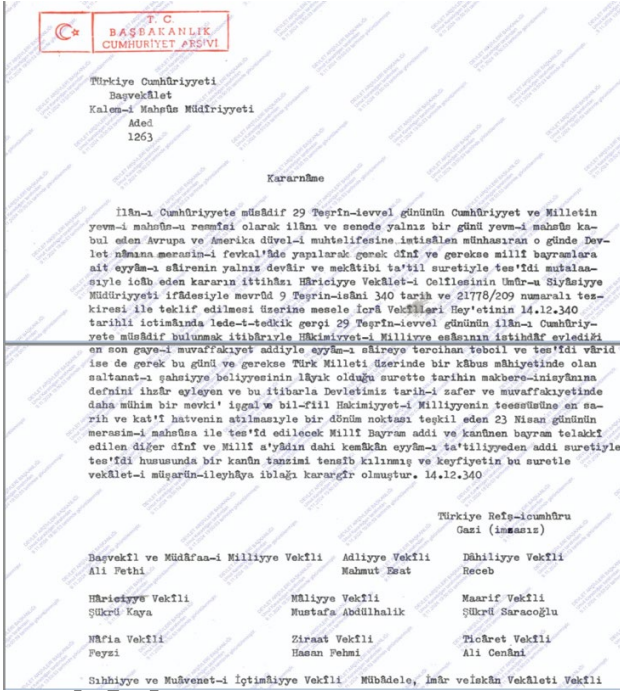
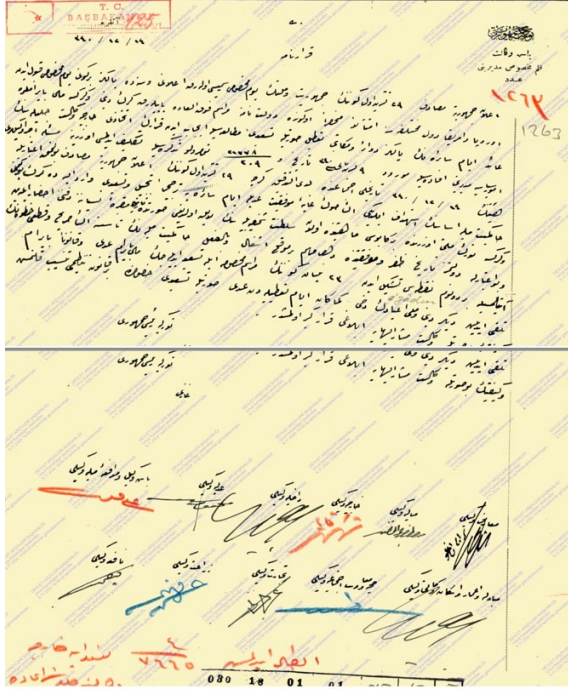
Yiner, Abdülhasır, (2012). "Köy Enstitüleri Üzerine Bir Deneme", *International Journal of Social Science*, 5(4), s. 307-312.

Zafer, Ayşenur Bilge, (2013). "Cumhuriyet ile Birlikte Değişen Türk Aile Yapısı ve Kadının Durumu", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (24), s. 132.

Ek-1

Ek-2

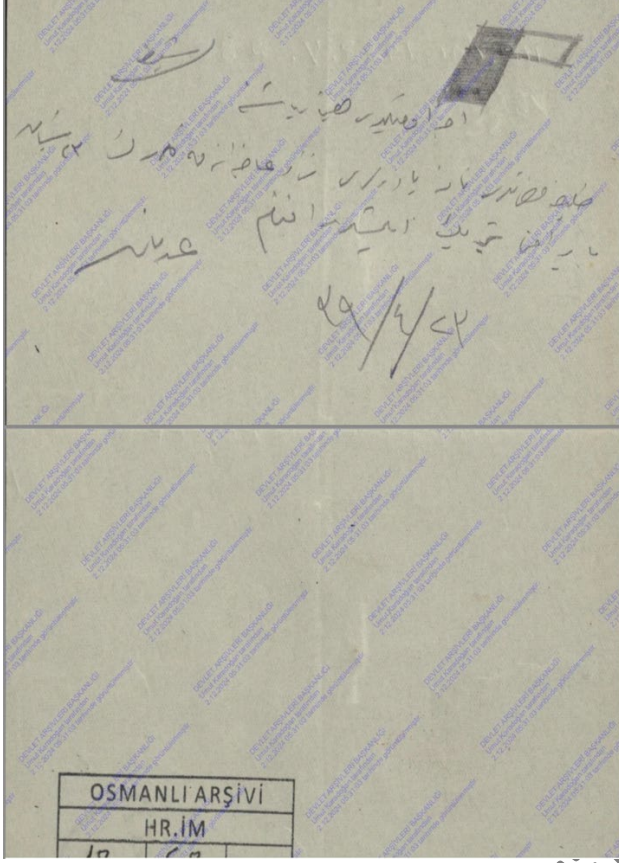
Düzenlenmemiş Sürüm-First Published

29 Ekim ve 23 Nisan'ın "bayram" olarak kutlanmasına ilişkin resmî belge

Ek-3

um-First Published

23 Nisan'ın bayram olmasına ilişkin Halife Abdülmecid Efendinin tebriği

Düzenlenmemiş Sürüm-First Published